

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

На VII редовној седници Наставно-научног већа Филозофског факултета Универзитета у Београду, одржаној 26.09.2019. године, изабрани смо у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Стефана Јанковића, мастера социологије, под насловом *Друштвени простори и праксе: студија свакодневних пракси кроз просторе становања у Земуну*. Након читања и анализе предате дисертације, подносимо Већу следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Стефан Јанковић је рођен у Београду 13. октобра 1987. године, где је завршио основну школу и Земунску гимназију. Основне академске студије социологије на Филозофском факултету Универзитета у Београду завршио је са просечном оценом 9,31 школске 2009/2010. године, као први у генерацију уписаној школске 2006/2007. године. Током основних академских студија био је корисник стипендије Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Мастер академске студије социологије завршио је са просечном оценом 10,00 током школске 2012/2013. године. Његов мастер рад *Културна производња и урбани простор: пример социогенезе њујорских графита*, добио је *Награду др Зоран Ђинђић за најбољи дипломски, мастер или магистарски рад у филозофским и социолошким наукама у Србији*, за 2013. годину. Докторске студије социологије на Филозофском факултету Универзитета у Београду уписао је школске 2013/2014. године, и све испите положио просечном оценом 10,00.

Од 2015. године заспослен је као истраживач-сарадник у Институту за социолошка истраживања Филозофског факултета Универзитета у Београду. И током основних академских студија социологије Јанковић је био ангажован на пројекту Института за социолошка истраживања, финасираног од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја (пројекат: *Изазови нове друштвене интеграције у Србији: концепти и актери*), и био део пројектног тима низа националних и интернационалних истраживања, међу којима су: *Карактеристике територијалног капитала у Србији: структурни и делатни потенцијал локланог развоја* (2015); *Култура рађања: репродуктивне стратегије жена у Србији данас* (2017); *Eurostudent* (2017); *Истраживање о свакодневном животу домаћинстава и појединаца у условима садашњих друштвених промена у Србији* (2018). Од 2018. године директор је теренског истраживања

у оквиру националног тима за реализацију пројекта *Европско друштвено истраживање у Србији*.

Јанковић је учествовао на великом броју националних и међународних конференција, семинара и летњих школа. Током 2015. године био је корисник СЕЕРУС стипендије која му је омогућила двомесечни боравак на Одељењу за историјску социологију на *Карловом универзитету* у Прагу. Члан је професионалног удружења *Regional Studies Association* (Уједињено Краљевство).

Од 2013. године, објавио је три рада у домаћем научном часопису (*Социологија*) и један у часопису међународног значаја (*European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities*), такође, аутор је једног рада објављеног у монографији од међународног значаја и четири рада објављена у монографијама од националног значаја. Осим тога, коуредник је једне монографије од међународног значаја:

Јанковић, С., Звијер, Н. (2019, у штампи) Од информације до податка: процеси и социјалне димензије производње статистичких података, у: *Друштвени односи у Србији: континуитет и промене*, Лазић, М. и Цвејић, С. (ур.). Београд: Институт за социолошка истраживања.

Коелемај, Ј., Јанковић, С. (2019, у штампи) Behind the Frontline of the Belgrade Waterfront: A Reconstruction of the Early Implementation Phase of a Transnational Real Estate Development Project, у: *Urban Changes in Belgrade*, Petrović Jelisaveta, Backović, Vera (eds.). Belgrade: Institute for Sociological Research.

Јанковић, С. (2019) Социолошко поље, фракталне дистинкције и морал: о повоју аналитичке социологије. *Социологија*. Vol. LXI, No. 1 (2019), стр: 5-31.

Бобић, М., Јанковић, С. (ур.) (2017) *Towards Understanding of Contemporary Migration. Causes, Consequences, Policies, Reflections*. Belgrade: Institute for Sociological Research, Serbian Sociological Association.

Бобић, М., Јанковић, С. (2017) Introduction: A New Spectre Haunting Europe?, у: *Towards Understanding of Contemporary Migration. Causes, Consequences, Policies, Reflections*, Bobić, M., Janković, S. (ур.), Belgrade: Institute for Sociological Research, Serbian Sociological Association, стр: XIII-XXVI.

Јанковић, С. (2017) Stuck In-between: Exploring the Liminality Inside the Migratory Transfer to Europe, у: *Towards Understanding of Contemporary Migration. Causes, Consequences, Policies, Reflections*, Bobić, M., Janković, S. (ур.), Belgrade: Institute for Sociological Research, Serbian Sociological Association, стр: 241-267.

Јанковић, С., Кубићек, А. (2016) Between Latency and Political Mobilization: (Con)figurations of Ethno-National Identity Among the Bureaucratic-Political Elite of Serbia. *Sociologija*, Vol. LVIII, No. 4 (2016), стр. 552-577.

Јанковић, С. (2015) Основе архитектонице друштвеног простора: ка теоријској елаборацији из праксеолошке перспективе, у: *Друштво и простор. Епистемологија простора. Друштвени простор и културноисторијска значења*, Миленковић, П., Стојшин, С. и

Пајванчић-Цизељ, А. (ур.). Београд: Српско социолошко друштво и Институт за упоредно право; Нови Сад: Филозофски факултет, стр: 13-32.

Јанковић, С. (2013) Улога културних и структурних чинилаца у објашњењу маргиналног друштвеног положаја у САД – дилеме и домети, *Социологија*, Vol. LV, No. 3 (2013), стр. 395-416.

Janković, S. (2013) The Future Geopolitical Patterns and the Balkan States. Predictions From the Perspective of Geopolitical Theory. *European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities EQPAM*, Vol.2, No 2, April 2013, стр. 35-52.

Писмени предлог и образложење докторске дисертације под насловом „Друштвени простори и праксе: студија свакодневних пракси кроз просторе становања у Земуну“ одобрени су 22. 11. 2016. године, на седници Већа научних области друштвено-хуманистичких наука, а на основу позитивне одлуке Наставно-научног већа Филозофског факултета у Београду, донете на VIII редовној седници, одржаној 10.11.2016. године.

Завршена дисертација има 362 стране са прилозима и литературом, односно 318 страница основног текста. Дисертација се састоји од четири поглавља, укључујући уводно и закључно. Сва поглавља, осим закључног, подељена су на више потпоглавља, чиме рад добија неопходну садржинску разуђеност коју захтева сложеност саме теме и одабраног приступа истраживању. У раду је коришћена обимна библиографска грађа која броји 394 јединице литературе, од чега 290 на енглеском језику.

2. Предмет и циљеви дисертације

Предмет дисертације је истраживање свакодневних пракси кроз просторе становања у Земуну. Ово истраживање специфично је по начину разумевања становања не као просторног оквира друштвености већ као саме друштвености, то јест као подручја континуалног одвијања друштвеног постојања које истовремено упућује и на материјалност и на праксе. Тиме овај рад постулира захтев да се просторна и друштвена реалност морају узимати скупа, а један од основних *циљева* дисертације уједно је и концептуална расправа о односу друштвености и простора. Тиме је постављен темељ потоњем емпиријском истраживању пракси, схваћених не само као обављање уобичајених делатности у оквиру структурних датости већ и као укљученост актера у друштвени свет управо кроз простор утиснут и њихову свакодневицу. Одабир Земуна као подручја емпиријског истраживања образложено је дугом историјом обликовања урбаног ткива, различитим принципима градње, урбаног планирања и административног категорисања територије, која је водила формирању различитих реалности становања, начина живљења, распоређивања привилегија и пракси. Иако аутор тежи да превазиђе ограничења структуралистичког приступа, такву историју становања на подручју Земуна сматра темељем дистинктивних форми које потенцијало воде диференцираним видовима свакодневног и практичног живота. Отуда је *основни циљ* спроведеног емпиријског

истраживања испитивање везе између друштвеног живота и простора (у конкретном случају) становања у Земуну, почев од начина на који се та веза успоставља и видова њеног испољавања кроз конкретне праксе, са нагласком на питања како те праксе изгледају, чиме се актери руководе и какве стварности те праксе производе, до питања да ли се препознати расцепи (разлике) у становању својом просторношћу и праксама квалитативно разликују кроз живљење другачијих социо-културних амбијената.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

У односу на испитивање везе која се остварује између друштвеног живота и простора, основна претпоставка конкретног истраживања у Земуну била је да се формирањем простора становања могу идентификовати процеси који суштински формирају засебне стварности и врше прогресивно одвајање међу колективитетима. Ова основна претпоставка је истраживањем потврђена у грубим цртама, јер је социо-просторна историја Земуне обликована сложеним процесима градње и распоређивања материјалности упоредо са настанком дистинктивних и противних значења. Ипак, аутор указује да урбане просторе који исходе из наведених процеса обележава извесна компактност и постојаност, чинећи тако специфичне социо-културне амбијенте који су и међусобно различити, а на које су колективитети упућени у практичном животу.

Имајући у виду полазно онтолошко становиште, истраживање је трагало за одговорима на питање како ти препознати различити облици просторности (социо-културни амбијенти) изгледају и какво устројство пракси се у њима може наћи, како те праксе конкретно изгледају, чиме се актери руководе и какву стварност оне производе, те у каквој вези су оне са разликама уоченим у социо-просторним раздвајањима у становању. На тај начин, у истраживање се ишло без уобичајених и унапред дефинисаних претпоставки о постављеним питањима а кроз прикупљени материјал тежило се потенцијалном отварању нових могућности за разумевање пракси и свакодневног живота из перспективе сложене повезаности друштвене и просторне реалности. У том смислу, важно је истаћи ауторово запажање да релативно јасан израз квалитативних разлика и облика материјалности као препознатих обележја издвојених и релативно постојаних социо-културних амбијената не остају унутар „брисаног“ апстрактног простора, већ да је реч о световима који се активно праве и путем којих актери на различите начине усмеравају сопствени живот и амбијенте у којима станују. Укљученост практичног бића у стални проток акција, како аутор показује на прикупљеном материјалу, надилази идеју „друштвеног положаја“ и сродних концепција, односно, доводи у питање редуковање друштвености на такве концепте.

4. Кратак опис садржаја дисертације

У првом, уводном поглављу формулисан је предмет и циљеви истраживања као и

његове основне претпоставке. Због специфичног онтолошких и епистемолошких полазишта рада, Увод садржи и њихов кратак преглед, као и дефинисање кључних концепата: становања, простора и свакодневних пракси. Сагледавање друштвеног света кроз микро или перспективу „одоздо“ захтевало је доследну примену комбинованог метода како при прикупљању података тако и при коришћењу секундарних извора, те је овај приступ у општим цртама представљен у Уводу, а детаљније и у одговарајућим деловима рада који се заснивају на различитим изворима података. На крају уводног поглавља укратко је описан садржај изложеног материјала по поглављима.

Друго поглавље насловљено *Теоријско-епистемолошки оквир: ка прожимању праксеологије и простора*, подељено је на три потпоглавља и поступно развија концептуални оквир истраживања. У првом потпоглављу (*Проблематика сазнања у критичком кључу: о онтолошким и епистемолошким полазиштима истраживања*), разматрају се питања спекулативне метафизике и релационе социологије и долази до становишта онтолошке дистрибуције, које друштвени свет разуме кроз прогресивно стапање са околином. То аутору омогућава и увођење становања као особене сазнајне перспективе која укида микро-макро дистинкције, и усмерава се на свакодневицу и практичан живот. У другом потпоглављу (*Између простора и пракси: натраг ка временско-просторном утемељењу друштвеног*) разматрају се различити приступи проучавању градова у области урбаних студија и урбане социологије из критичке перспективе. Посебно се указује на мањкавости у праћењу многоструких процеса који се протежу кроз урбане просторе и свакодневицу. Значајна пажња посвећена је становању, концепту на основу чијих се филозофских корена указује на важност повезивања друштвености и простора, те на тело као круцијални аспект свакодневне просторности. У последњем потпоглављу (*Ка синтетизацији теорије праксе и теорије друштвеног простора*) развија се теорија праксе и повезује са простором и становањем. Своје становиште аутор сматра генеративним и на основу њега развија модел аранжмана пракси као основу конкретног модела просторности становања коју користи у емпиријском истраживању.

Треће поглавље под називом *Свакодневне праксе и простори становања у Земуну* такође је организовано у три потпоглавља. У првом (*Успостављање стратификоване морфологије: конструкција простора становања*), излаже се темељна анализа кључних социо-просторних трајекторија у становању Земуна, почев од 18. века, и идентификују разлике у расподели становања: претежно наслеђивањем и куповином у Старом језгру и Горњој вароши, колонизацијом и „дивљом градњом“ у насељима какво је Нови град, социјалном провизијом станова у насељима масовне градње током социјализма, и индивидуланом градњом у новоформираним насељима, претежно настањеним избеглицама. Наведене резиденцијалне зоне разматрају се и кроз културне и семиотичке процесе на основу којих се, такође, показују дистинктивним. Тако аутор долази до подручја на којима селекује укупно 15 домаћинстава за испитивање уочених социо-просторних путања и аранжмана становања. Друго потпоглавље (*Простори свакодневних*

практи) приказује социо-просторне путање посматраних домаћинстава и неке квалитативне разлике у начину њихове организације живота, те начина на који кодирају просторе. Треће потпоглавље (*Друштвене праксе in extension*) детаљно се бави свакодневним праксама кроз транзитивност свакодневних простора, а посебно унутар простора дома као својеврсне микро-географије, са фокусом на праксе чишћења, кувања и набавке намирница. На крају овог дела разматра се временски аспект свакодневице кроз различите токове и интервале, где кључна разлика исходи из усмеравања домаћинства ка одређеним циљевима: напредовању у каријери, образовању, миграцији.

У последњем, закључном поглављу, аутор се враћа на кључно питање да ли се може помирити компактност и конзистентност налаза које истраживач *post facto* распознаје на основу аналитичког модела који следи и свести односно праксе испитаника. Аутор, при томе, наново указује на свој циљ да разуме сталну процесуалност људске акције спрам многобројних аспеката друштвеног живота и да је, што је могуће више, емпиријски рашчлани и прикаже (што и чини у последњем сегменту трећег поглавља). У том смислу, аутор сматра да структурни приступ може да буде само груба назнака онога што пракса као сложено онтолошко једињење садржи, те да матрица у којој структуре диктирају темпо и ток акције воде у подвајање објективног и субјективног. Аутор закључује да је такве замке могуће избећи применом приступа онтолошке дистрибуције, у складу са којим је вођено истраживање.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација Стефана Јанковића представља оригинал научни рад, у концептуалном делу заснован на изузетно великом броју научних радова а у емпијском на различитим изворима података, чиме ова дисертација постаје научно вредна и инспиративна истраживачка грађа и за будућа истраживања. Аутор је у оба сегмента рада (теоријски и емпиријски) аргументовано градио свој онтолошки приступ и бранио, како је на неколико места у раду исказао, свој принципијелни отпор према методу редукције заснованом на приказима идеално-типских ситуација. Залагање за приступ онтолошке дистрибуције, које је и на теоријском и на емпиријском плану аутор понудио као решење за онтолошко подвајање структуре и агената, доследно је спроведено са циљем да уместо мапирања друштвеног света на основу унапред одређених категорија, научно сазнање отвори ка микролошком разумевању релационе сложености свакодневице, а да при том не занемари ни структуралистичку перспективу. Иако је аутор примат у сагледавању друштвеног света дао микро-нивоу (перспективи „одоздо“), истраживање је изведено уз стално прожимање емпиријског и концептуалног, а управо је доследношћу у онтолошком приступу успео да избегне замке методолошког еклектицизма у примени комбинованог метода, те је пажљиво водећи свој експериментални рад успео да понуди једну научно засновану и вредну базу података. У том смислу, и примена етнографије у овом раду дала

је ширу перспективу сагледавања друштвеног света и практичног бића но што је то уобичајено случај. Потрагу за довољно „савитљивим“ оквирима анализе аутор је аргументовао седиментношћу становања, чије су различите материјалности и начини поимања дубоко интегрисани у друштвено биће, тврдећи да се тиме најнепосредније уочава неопходност да социологија промишља друштвене ствари просторно. Управо у том домену дисертација даје значајан допринос развоју социолошке мисли, не само одабраним приступом већ и обиљем информација и критичког промишљања о различитим опцијама проучавања везе између друштвеног живота и простора.

6. Закључак

Дисертација је урађена у складу са одобреном пријавом и испуњава све формалне, садржинске и квалитативне услове постављене нормативним актима и академским обичајима Филозофског факултета и Универзитета у Београду. Кандидат Стефан Јанковић потврдио је већ исказану високу квалификованост за научни рад, а својом дисертацијом понудио је оригинално дело које ће дати вредан допринос научној мисли из области социологије.

У складу са анализом понуђеном у овом извештају, дајемо позитивну оцену и сматрамо да су се стекли сви услови да кандидат Стефан Јанковић приступи усменој одбрани своје докторске дисертације.

Стога, Комисија предлаже Наставно-научном већу да одобри јавну одбрану докторске дисертације под насловом *Друштвени простори и праксе: студија свакодневних пракси кроз просторе становања у Земуну*, кандидата Срефана Јанковића.

У Београду, 06. 10. 2019.

Чланови Комисије:

др Ивана Спасић, редовна професорка,
Филозофски факултет Универзитета у Београду

др Срђан Продановић, научни сарадник
Институт за филозофију и друштвену теорију Универзитета у Београду

др Мина Петровић, редовна професорка (менторка),
Филозофски факултет Универзитета у Београду